

RAKENNUSTIETO >

Rakennusalan täyden palvelun tietotalo

Rakennustieto Oy edistää hyvää rakennustapaa ja tuottaa rakentamisesta luotettavaa tietoa. Puolueettoman ja asiakaslähtöisen Rakennustieto Oy:n tuotteet kattavat rakentamisen koko elinkaaren suunnittelusta ylläpitoon. Yhtiön omistaa Rakennustietosäätiö RTS.

Tutustu palveluihimme

> rakennustieto.fi/rk/palvelut

Rakentajain kalenterin artikkelit

Tämä artikkeli on julkaistu alun perin Rakentajain kalenterissa, jota ovat julkaisseet Rakennustietosäätiö RTS sr ja Rakennusmestarit ja -insinöörit AMK RKL ry.

Julkaisu oli rakennusalan ammattilaisten ja opiskelijoiden käsikirja, joka yhdisteli teoriaa ja käytäntöä sekä kannusti hyvään rakentamiseen. Artikkelin vasemmassa reunassa olevasta vesileimasta näkee ko. Rakentajain kalenterin vuosikerran.

> [Artikkeliarkisto, kokoelma vuosien 1997–2018 Rakentajain kalenterissa julkaistuista artikkeleista](#)

Rakennusalan termit

Martti Tiula, yliarkkitehti
martti.tiula@pp.inet.fi

Varmaan jokainen kalenterinkin lukija on huomannut, että samoilla rakennustuotteilla tai rakennusosilla on puhujasta riippuen eri nimityksiä. Tuote-esitteissä kerrotaan lämpölasista, viranomaismääräyksissä umpiolasista ja standardissa eristyslasista, vaikka kaikki tarkoittavat samaa käsitettä, lasilevyistä määräämättäiseksi leikattua, monikertaista tiiviiksi saumattua ikkunalasiasia, jonka kerrosten välissä on umpinainen kuiva ilmatila. Tällaiset sanat ovat vaihtoehtoisia termejä. Eikö olisi edullisempaa, että kaikki rakennusalan toimijat käyttäisivät samoista käsitteistä samoja sanoja?

Tässä artikkelissa käsitellään rakennusalan termejä ja niistä laadittuja sanastoja. Tavoitteena on antaa lukijalle käsitys siitä, miten termit eroavat yleiskielen sanoista, millaisia ovat terminologian (termitieteen) periaatteet ja millaisia termilähteitä rakennusallalla on käytettävissä. Artikkelin taustalla on tuo alussa esitetty ongelma rakennusalan termistön hajanaisuudesta. Artikkelin pyrkii osaltaan herättämään kiinnostusta termityöhön, jonka tulisi kattaa rakennustoiminnan eri ammattiryhmät.

Yleiskieli ja termit

Kirjoituksissa ja puheessa käytämme yleiskieltä. Sen sanavarasto keskittyy sellaisiin asioihin, joita kuka tahansa voi tarvita arkisissa toimituksissa. Yleiskielen käyttöpäristönä ovat jokapäiväisen elämän tilanteet: ihmisten välinen kanssakäyminen ja yhteiskunnan viralliset ja epäviralliset instituutiot, viranomaiset, koulu, kauppa, lehdistö jne. Yleiskielen sanavarastoa kuvaa hyvin esimerkiksi *Suomen kielen perus-sanakirja*. [1]

Yleiskieli ei riitä, kun jollain erityisallalla halutaan tarkastella asioita yksityiskohtaisemmin. Silloin tarvitaan ammattikielen sanoja. Ammattikieliä on monta – kullakin ammattialalla josain määrin omansa.

Kieliopin säännöt ovat yleiskielessä ja ammattikielissä samat. Suurin ero on sanastossa. Ammattikielen sanasto tunkeutuu käsiteltäviin asioihin syvemmillä, yleiskielen sanastoa pie-

nenpiin yksityiskohtiin. Eroa on myös yleiskielen ja ammattikielien sanastojen synnystä. Yleiskielen sanaston valtaosa on vanhaa perua. Se on syntynyt kulloiseenkin tarpeeseen sukupolvien kuluessa kielen käyttäjien puheessa ja kirjoituksissa. Ammattikielien sanastot ovat taas usein tarkoituksellisesti muovattuja nimeämään tieteen ja tekniikan kehityksen mukanaan tuomaa uutta käsitteistöä. Ammattikielen sanoja, jotka syventävät yleiskieltä ja joiden merkitys on tarkoin määritelty, sanotaan *termeiksi*.

Sekä yleiskielessä että ammattikielessä on vierassanoja, sanoja joiden alkuperä on suomen kielen ulkopuolella. Ne voivat olla *yleislainoja*, jotka ovat täysin mukautuneet yleiskielen kirjoitus- ja ääntämissääntöihin (esim. *moduuli*, la: *modulus* ja *tiikki*, en: *teak*) [2]. Ne voivat olla myös *erityislainoja*, jotka joissakin suhteissa, kuten kirjoitus- tai äänneasultaan vastaavat lähdekieltään (esim. *precut*, en: *pre cut*, paremmin *määrämittainen*). Mitä taajempaan käyttöön erityislainaa otetaan, sitä helpommin se mukautuu suomen kielen sääntöihin tai se suomenneetaan tietoisesti, sen sijalle tuodaan aidosti suomenkielinen termi (esim. *komponentti*, en: *component*, nykyisin yleensä *valmisosa*).

Kun tekniikan muuttuminen tai kehittyminen tuo alalle uusia tuotteita (objekteja) tarvitaan niitä varten myös sanoja, joilla niistä voidaan puhua ja kirjoittaa. Tähän tarvitaan teknisiä termejä. Uusilla aloilla termit ovat usein vierassanoja, joita harvat alaan vihkiytyneet edelläkävijät osaavat käyttää keskenään. Kun tuo uusi ala muuttuu laajemman käyttäjäpiiriin omaisuudeksi, siitä seuraa yleisesti hyväksytyn tai jollain tavoin auktorisoidun termistön tarve. Yleistyttyään jokapäiväiseen käyttöön, termit voivat muuttua osaksi yleiskieltä.

Terminologia, termitiede tai termioppi on tieteenala, jonka avulla tutkitaan ammattikielien termien muodostumista ja jota käytetään hyväksien uusien termien muodostamisessa. Parhaiten uudet termit valitaan tietoisesti perustetussa sanastohankkeessa, jossa tiettyä ammattialaa tai sen osaa varten kehitetään systemaattinen sanasto.

Jotta sanastohankkeen periaatteita olisi helpompi käsitellä ja ymmärtää, tarvitsee lukija hieman tietoa terminologian peruskäsitteistä.

Termitieteen termit

Terminologian ytimenä ovat *tarkoitteen*, *käsitteen*, *termin* ja *määritelmän* suhteet. [3] Nuo neljä sanaa viittaavat terminologian peruskäsitteisiin.

Tarkoitteet eli objektit ovat meitä ympäröivän maailman, reaali maailman, todellisuutta. Ne voivat olla fyysisiä objekteja, joko elollisia tai elottomia. Ne voivat olla myös ilmiöitä, kuten tapahtumia, prosesseja tai ominaisuuksia.

Käsitteet ovat ajattelun elementtejä, joiden avulla ympäröivän todellisuuden tarkoitteita jäsennetään. Käsitteet ovat siis olemassa vain ideamaailmassa, meidän ajattelussamme.

Termit ovat käsitteiden ja tarkoitteiden vastineita viestinnässä. Ne ovat sanoja tai sanaliittoja, joita esimerkiksi puhuttaessa ja kirjoittaessa käytetään tarkoitteiden sijasta.

Määritelmät kuvaavat sanallisesti, mitä termit – ja niiden takan olevat tarkoitteet ja käsitteet – tarkoittavat. Kuvauksessa käytetään hyväksi käsitteen ominaisuuksia, joita nimitetään sen *käsitepiirteiksi*. Määritelmään sisältyvien käsitepiirteiden avulla termistön laatija voi kuvata lähekkäisiäkin tarkoitteita siten, että niihin viittaavien termien merkitys selviää termistön käyttäjälle.

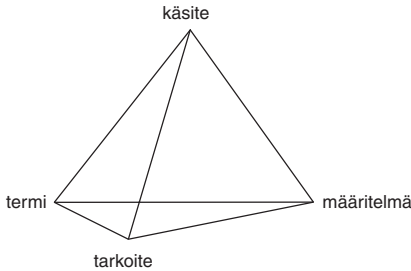
Tarkoite, käsite, termi ja määritelmä liittyvät siis toisiinsa, sillä niillä on yhteinen tausta. Ne ovat neljä eri näkökulmaa samaan kohteeseen. Niiden keskinäinen riippuvuus kuvataan usein tetraedrillä, jonka kärjissä ovat nuo peruskäsitteet (kuva 1). Tetraedrin särmät kuvaavat viitteesuhdetta: jokaisella näkökulmalla on suora suhde kolmeen muuhun.

Määritelmän yhteydessä mainitut tarkoitteiden *käsitepiirteet* ovat termistön laatijan tärkein työkalu, jolla eri käsitteet voidaan erottaa toisistaan. Käsitepiirteiden avulla muodostetaan määritelmien laatimista varten käsitejärjestelmiä, jotka voidaan kuvata myös graafisesti, piirrettyillä kaavioilla, joista seuraavassa muutama malli.

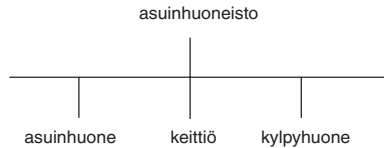
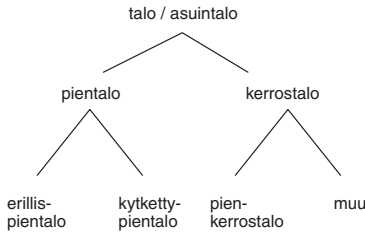
Hierarkkiset eli *alisteiset* käsitejärjestelmät esittävät käsitteiden suhteet edeten laajemmasta, vähiten käsitepiirteitä sisältävästä yläkäsitteestä suppeampaan, enemmän käsitepiirteitä sisältävään alakäsitteeseen (kuva 2).

Koostumussuhteilla käsitejärjestelmillä kuvataan osia, joista yläkäsite on koostuu (kuva 3).

Funktiosuhteilla kuvataan käsitteiden välisiä toiminnallisia, välineellisiä, geneettisiä tai kronologisia suhteita. Funktiosuhteissa ei ole aina ylä- ja alakäsitteitä, vaan siinä käsitteet ovat tavallaan toistensa näkökulmia (kuva 4).

Kuva 1. Terminologian ydin: käsite, tarkoite, termi ja määritelmä liittyvät kiinteästi toisiinsa.

Kuvat 2 ja 3. Vasemmalla esimerkki hierarkkisen käsitejärjestelmän puudiagrammista: erillispientalot ja kytketyt pientalot ovat pientaloja, pientalot ja kerrostalot taloja. Oikealla esimerkki koostumussuhteisen käsitejärjestelmän kampadiagrammista: asuinhuoneisto koostuu asuinhuoneesta, keittiöstä ja kylpyhuoneesta (ja muista huoneista, jotka on jätetty kaavioon piirtämättä).[4]

Kuva 4. Funktiosuhdetta kuvataan kaavioissa nuolella. [5]

Termien määritelmät laaditaan siis käsitepiirteitä käyttäen. Näin saadaan sanastosta yhtenäisempi, johdonmukaisempi ja luotettavampi kuin perustamalla se pelkästään sanaston laatijan intuiioon (*..minusta se tarkoittaa..*) tai muistinvaraiseen perinteeseen (*..se on aina tarkoittanut..*). Pätevän ammattimiehen intuiotilla ja perinnetietämyksellä on silti merkitystä. Termien perinteistä merkitystä ei saisi termityössä myöskään ilman perusteita muuttaa. Käsitejärjestelmien laatiminen auttaa näkemään kokonaisuuden, jossa ammattimiesten käsitykset ja perinteiset alan termimääritelmät löytävät oman paikkansa.

Tässä yhteydessä on syytä myös muistuttaa siitä, että termisanasto, sanakirja ja nimikkeistö eivät korvaa toisiaan.

Termisanaston määrittely on jo tullut edellä selväksi. Sanaston tehtävänä on muun muassa vakiinnuttaa käyttöön toisiinsa liittyvät tietyn ammattialan termit ja saattaa ne yhtenäiseksi järjestelmäksi.

Sanakirjan tehtävänä on tavallisesti auttaa sen käyttäjää löytämään muunkieliset vastineet lähdekielen sanoille sekä usein myös esimerkein selvittää sanan käyttöä tekstin osana. Sanakirjan sanasto noudattaa tavallisimmin yleiskieltä, eikä siis puutu ainakaan syvällisesti ammattikielen sanastojen yksityiskohtiin. Jos sanakirja on laadittu jollekin ammattikielelle, lienee siltä syytä odottaa myös termistön piirteitä.

Nimikkeistön tehtävänä on luetella jonkin aihealueen käsitteet määrättyssä järjestyksessä ilman termien päällekkäisyyttä, mutta jäännöksettömästi ja samalla antaa käsitteille tunnukset ja määritelmät tiedonhallintatehtäviä varten. Jäännöksettömyys tarkoittaa, että nimikkeet yhdessä kuvaavat koko aihealueen sovitusta näkökulmasta niin, että sen kaikki objektit kuuluvat joulukoon. Päällekkäisyyden puuttuminen taas tarkoittaa, että mikään käsite ei voi kuulua useammalle kuin yhdelle nimikkeelle.

Termisanastojen rakentaminen

Rakennettaessa sanastoja järjestelmällisen tieteellisen termityön avulla, noudatetaan samoja kaikkiin sanastohankkeisiin sisältyviä työvaiheita. Seuraavat vaiheet ovat tavalla tai toisella aina mukana:

1. suunnittelu
2. sanastus ja inventointi
3. käsiteanalyysi ja käsitteiden määrittely
4. vastineiden haku suunnitelluilla kielillä
5. lausuntojen hankkiminen
6. viimeistely.

Hankkeen suunnitteluun (1.) sisältyvät sanaston tarpeen selvittäminen, tavoitteiden asettaminen

ja hankesuunnitelman laadinta. Joskus tarve syntyy uudesta teknologiasta, jolle tarvitaan omakieliset termit, joskus taas vanhat termit ovat käytössä kuluneet käsittämättömiksi esimerkiksi siten, että saman tekniikan alan eri ammattiryhmät ovat vähitellen ryhtyneet käyttämään termejä toisistaan poikkeavasti.

Suunnitteluvaiheessa päätetään uuden sanaston tavoitelaajuus ja rajataan käsiteltävä tekniikan alue. Sanastohankkeeseen tarvittava aika seuraa ensisijassa laajuudesta ja kielivalinnasta, mutta myös käytettävät työmenetelmät vaikuttavat siihen merkittävästi. Tarvittavat resurssit – henkilöt ja rahat – seuraavat myös edellisestä. Suunnitteluvaiheeseen tarvitaan 5...10 % kokonaistyömäärästä.

Sanastuksella (2.) tarkoitetaan lähtöaineiston hankintaa: olemassa olevien sanastojen keräämistä ja käytettyjen termien keräämistä alan kirjallisuudesta. Sanastettu aineisto on usein moninkertainen sanaston suunniteltuun laajuuteen verraten. Kerätty aineisto inventoidaan tutkimalla, missä on puutteita, käytöstä poistuneita ja uusia käsitteitä sekä muita muutoksia. Työvaiheeseen kuluu 10...15 % kokonaistyömäärästä.

Käsiteanalyysi ja käsitteiden määrittely (3.) ovat hankkeen ydin ja siihen kuluakin lähes puolet kokonaistyöajasta, noin 45 %. Käsiteanalyysissä käsitteet suhteutetaan toisiinsa rakentamalla niistä käsitejärjestelmiä. Tässä työssä on hyöttyä alan tuntevasta toimikunnasta, joka osaa omasta ammattikokemuksestaan kertoa terminologille, miten käsitteet suhtautuvat toisiinsa; mitkä ovat yläkäsitteitä ja mitkä niille alisteisia (hierarkkinen suhde), mistä käsitteistä jokin käsite koostuu (koostumussuhde) ja mikä on käsitteen suhde rinnakkaiseen käsitteeseen (funktiosuhde). Kun sanastoon valitut käsitteet ja niiden termit on lopullisesti valittu, laaditaan käsitejärjestelmiin nojautuvat määritelmät käsitepiirteiden avulla.

Määritelmien on katettava sekä käsitteen sisältö että rajattava sen alueeseen kuuluvat tarkoitteet. Määritelmät kirjoitetaan viitaten jo kirjoitettuun määritelmiin. Näin niistä saadaan tiiviitä. Määritelmän jälkeen voidaan kirjoittaa huomautuksia, jotka selvittävät käsitteen sisältöä ja rajausta. Kuvassa 5 on esimerkki termietuudesta, joka sisältää määritelmän lisäksi huomautuksen.

Määrittelytyön jälkeen ja jo sen rinnalla ryhdytään etsimään termeille ja käsitteille vastineita työohjelmassa päätetyillä kielillä (4.). Suomessa yleisin on toinen kotimainen kieli, ruotsi, mutta yhtä usein lisäksi englanti. Ruotsi ei yleensä aiheuta vaikeuksia, sillä pitkän yhteisen sivistyshistoriamme vuoksi käsitejärjestelmät vastaavat aika hyvin toisiaan. Sen sijaan jo englanti saattaa aiheuttaa vaikeuksia, sillä itse käsitteet saattavat olla muodostuneita toisin kuin

30

kytketty pientalo

sv sammanbyggt småhus

Pientalo, jossa eri huoneistoihin kuuluvia tiloja on vierekkäin toisissaan kiinni joko suoraan tai jonkin yhdistävän rakenteen välityksellä
Huoneistoja yhdistävä rakenne voi olla esimerkiksi autosuoja tai ulkovarasto

Kuva 5. Esimerkki termitetueesta, osat ylhäältä lukien: numero, termi, ruotsinkielinen vastine, määritelmä ja huomautus. Määritelmään ja huomautukseen on kursivoitu toisaalla sanastossa määritellyt termit.

suomessa. Esimerkiksi englanniksi ajatellaan ikkunan ja oven osia näkökulmana niiden asento. *Mullion* on sekä karmin että puitteen sivukappale, *transom* ylä- ja alakappale. Kuitenkin oven karmin alakappale voi olla *threshold*, kuten meillä *kynnys*. Näinhän oli suomessakin ennen: ovessa oli *pihtipielet* ja *kamana* – nykyisin ajatellaan teollista oven tai ikkunan karmia yhtenäisenä kehyksenä, mistä lähtien osat mielle-tään ja nimetään.

Mitä useampia kieliä on valittu, sitä työläämpi on laatia sanasto, sillä muunkielisiin termiin ja niiden määritelmiin tutustuminen saattaa pakottaa myös muuttamaan suomalaista käsittejärjestelmää, jotta esimerkiksi ulkomaankaupassa puhuttaisiin riittävän samansisältöisin termein. Usein on kuitenkin pakko turvautua läheisiin vastineisiin. Nämä merkitään myös sanastoon. *Ympäristösanasastossa* [6] on hyvä esimerkki suota kuvaavista termeistä, joita soisessa Suomessa on riittämiin: *suo, korpi, räme, letto* ja *neva*. Sanaston muissa kielissä on jouduttu turvautumaan laajempiin (<) suppeampiin (>) tai muihin, eri tavalla rajautuviin lähivastineisiin (~). – Tämän vuoksi termit voi olla täysin päteviä vain laadintakielilleen, muiden kielten termivastineet eivät osu tarkalleen laadintakieliseen määritelmään.

Hankkeen lopulla hankitaan myös lausuntoja (5.) laaditusta sanastosta, vaikka sitä laatimassa olisikin ollut monitieteinen toimikunta. Lausunnoilla ei pidä uskoa saatavan kaikkien osapuolien ehdotonta hyväksymistä ja sitoutumista sanaston termivalintoihin. Riittää, kun tuloksena on suostunta, lausunnonantajat eivät ehdottomasti vastusta sanaston käyttöönottoa. Samalla lausuntokierros on osa sanaston markkinointia: se muistuttaa pian saatavilla olevasta sanastosta.

Lausuntokierros aiheuttaa useimmiten muutoksia jo laadittuun sanastoon sen viimeistelyvaiheessa (6.). Muutokset voivat olla vielä suurriakin ja ne voivat koskea niin käsitteiden valintaa, termejä, järjestelmiä ja määritelmiä kuin

koko sanaston perusjäsentelyä. Sanaston sisällön viimeistelyn jälkeen tekijöiden käsissä on sanaston käsikirjoitus, joka sisältää sanaston käyttötarkoitusta ja käyttöä esittelevän johdannon, varsinaisen, usein sisällön pääryhmien mukaan järjestetyn sanaston vastineineen ja määritelmineen sekä aakkoselliset hakemistot kaikilla sanaston kielillä.

Valitettavan moni sanastohanke on päätenyt tähän vaiheeseen käytettävissä olleen rahoituksen tultua käytetyksi loppuun. Ammattimaista kustantajaa ja levittäjää sanastolle ei ole löytenyt. Moni jäljempänä mainittu sanastokin on ollut merkittävä julkaisemattomaksi tutkimusraportiksi. Vain tekijöillä ja rahoittajilla on arkistokappaleet, joista tiedon hakija ehkä voi saada kopioita.

Sanaston laatiminen ei ole aivan halpaa puuhaa. Moni luulisi sanojen jo olevan kielessä vain odottamassa muistinmerksijää. Kun sanastotyö tehdään kunnolla, syntyy siitä kustannuksia. Tekniikan sanastokeskus on laskenut, että sanaston kokonaishinta on työtavasta riippuen 230..460 € käsitettä kohden. Tämä merkitsisi keskimäärin 35 000 €:n kustannusta sadan käsitteen sanastosta [7].

Sanastot auttavat termien tarvisijaa

Jokainen, joka haluaa sanomansa ymmärretyksi hyötyy käyttäessään hyväksytyjä termejä. Yhden ammattialan termit voivat silti olla toisille käsittämättömiä tai jopa harhaanjohtavia. Mitä laajapohjaisemmin termi on hyväksytty ja otettu käyttöön, sen suuremmat mahdollisuudet on sen käyttäjän tulla ymmärretyksi.

Apuina ovat sanastot. Kirjoittaja, esitelmöitsijä ja puhuja voi aina esitystään valmistellessaan vilkaista alan sanastosta termin tarkan merkityksen. Tällä tavoin paljastuu usein kokonainen termiperhe – tiettyyn käsitteeseen liittyvät muut termit. Niihin kuuluvat toisaalta etsittyä hierarkisesti ylempät, saman tasoiset ja alemmat, toisaalta sen koostumuksen osia kuvaavat termit. Vaikka kirjoittaja ei hyväksyisikään omalle ammattialalleen kaikkia sanaston termejä, saattaa käsittejärjestelmistä silti olla apua asian jäsentämisessä.

Erityisen hyödyllinen sanasto on oppi- ja käsikirjoja laativille opettajille, normatiivisten tekstien kirjoittajille, kuten säännöksiä laativille viranomaisille ja toimialan standardeja ja normeja tekeville toimikunnille. Näiden tulisiikin pyrkiä tukeutumaan olemassa oleviin sanastoihin. Milloin sanastoja ei ole, olisi normatiivisen työn ohessa laadittava tarpeellinen sanasto, sillä normatiivisen ja opetuskirjallisuuden vaikutus alan termistön muodostumiseen suuri. Esimer-

2

kiksi vuonna 1992 telehallituksen ja puhelinlaitosten yhteistyönä laadittu Matkaviestinsanasto [8] vahvisti jo ennen matkapuhelinten laajaa leviämistä alan keskeisen kielenparren. Sen levittivät puhelinlaitokset ja laitteiden valmistajat ohjeissaan koko väestölle.

Oppi- ja käsikirjojen ja normatiivisten tekstien kirjoittajien toivoisi myös aina tekstissään mainitsevan, mistä lähteistä termit on poimittu. Näin lukija saa mahdollisuuden tarpeen mukaan tarkistaa, mitä kirjoittaja on termillä tarkoittanut. Joskus esimerkiksi viranomaiset syyllistyvät säännöksiä laatiessaan hyvinkin vakiintuneen termin kahmimiseen omaan rajalliseen käyttöönsä. Esimerkiksi aikoinaan sisäasiainministeriön paloasiain osasto varasi yleiskielen sanan *autotalli* tarkoittamaan tietyn kokoista, vähintään kolmelle ja enintään kymmenelle autolle tarkoitettua auton säilytystä. Sitä suurempi oli *autohalli*, pienempi viranomaisen mielestä *autovaja*. Arkkitehdillä oli selittämistä, kun Westendiin rakennettavan huvilan piirustukseen oli pakko kirjoittaa autovaja – eihän näin hienolle tontille mitään vajoja rakenneta! Tämä säännös on jo kumottu, mutta uudessa maankäyttö- ja rakennuslaissakin on monta sääntäjän kotikotiaista ja alan yleistä käytäntöä huonosti vastaavaa termiä.

Sanastojen laatijoita ja julkaisijoita

Rakennusalan termihuolto on jakaantunut monille alan yhteisöille ja viranomaisille. Monilla alan yhteisöillä on koulutus- ja ammattikuntausta – ne edustavat eri koulutussuuntien diploma- ja insinöörejä, arkkitehteja, opisto- ja ammattikorkeakouluinsinöörejä, rakennusmestareita tai teknikoita. Niinpä niiden termihuollonkin lähtökohtana on jossain määrin oman ammattiryhmän edun valvonta. Laajapohjaisempia, yhteen ammattiryhmään sitoutumattomia termihuoltajia on vain muutama: viranomaiset, Tekniikan Sanastokeskus ry, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Rakennustietosäätiö ja Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Julkisten tutkimushankkeiden yhteydessä laaditaan myös joskus tutkimuksen aihepiiriin liittyviä sanastoja.

Jos termisanastojen laadinta on hajautunut on niiden julkaiseminen vieläkin hajanaisempaa. Tekniikan Sanastokeskus TSK julkaisee mahdollisuuksiensa mukaan sanastojaan erillisenä sarjana. Lisäksi sen *Terminfo*-lehdessä [9] julkaistaan niin sanottuja minisanastoja – jonkin hyvin rajallisen hankkeen yhteydessä laadittuja 10... 30 termiä käsittäviä sanastoja. Monista laajajoista TSK:n sanastoista on saatu aikaan kaupallisesti levitettyjä kustannustuotteita.

Rakennustietosäätiö julkaisee laatimiaan sanastoja RT-kortistossa, jonka sanastokortit voi ostaa myös erillisinä. Rakennustieto Oy (ent. Rakennuskirja Oy) kustansi 1980-luvun puolivälissä myös TSK:n sanastoja. Ulkomaista julkaisijoista suomalaisen termistön kannalta merkittävin on Terminologikum TNC [10] Ruotsissa. Sen julkaisemissa sanastoissa on ruotsin lisäksi tärkeimmät eurooppalaiset kielet, joissakin myös pohjoismaiset kielet suomi mukaan lukien. Suomenkielisiä säännöksissä käytettyjä termejä on myös EU:n komission käännöstoimiston keräämässä *Eurodicautom*-tietokannassa. [11]

Julkisten rahastojen rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tavallisesti ainakin loppuraportti, mutta siihen ei aina sisällytetä sanastoa, vaikka sellainen olisikin tutkimustyötä varten laadittu. Näillä raporteilla on harvoin ammattimainen kustantaja. Niiden saatavuus jää sen takia usein heikoksi. Raporttia voi ehkä tilata rahoittajalta muutaman kuukauden ajan raportin julkaisemisesta, minkä jälkeen vain tieteelliset kirjastot ovat ainoa tiedonlähde. Oman termikirjaston kerääminen on työn takana!

Taulukossa 1 luetellaan suomalaisia ja joitakin maunkielisiä rakennusalan termijulkaisuja. Jos sanaston painos on loppunut tai se ei ole ollut lainkaan julkisesti saatavilla, sen voi yleensä löytää kirjastoista, esimerkiksi Tekniikan Sanastokeskuksen kirjastosta. Standardina julkaistut sanastot ovat myös Suomen Standardisointisäätiön kirjastossa. RT-kortistosta poistetuista korteista on saatavissa valokopioita Rakennustieto Oy:stä. – Taulukon luettelo ei ole millään muotoa tyhjentävä – se heijastelee lähinnä kirjoittajan oman termikirjaston sisältöä. Sanastot on luettelo nimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

Taulukkoon 2 on kerätty Tekniikan Sanastokeskuksen Terminfo-lehdessä vuodesta 1987 julkaistuja minisanastoja ja muita lyhyitä yhden termiryhmän sanastoja. Sanastot on valittu rakennusalan näkökulmasta, joten monia tekniikan aloja on jäänyt luettelon ulkopuolelle. Niinpä siitä puuttuvat ravintorasvojen sanasto, golf-sanasto, mielipidetutkimussanasto, alkuainesanasto ja painomenetelmien sanasto vain muutamia mainitakseni. Rakennusalaan liittyviksi on toisaalta luettu muun muassa tietokonetermit, erikoismerkit, tilastografiikka ja kierrätykset.

Taulukossa 3 on luettelo termietiketointia ja termijulkaisuja, jotka ovat käytettävissä Internetissä. Tiedonhaku termipankista on tehokkaampaa kuin vastaavasta kokoelmasta painettuja julkaisuja. Se on riippumaton hakusanojen aakkostuksesta, ja sieltä tieto löytyy pieninkin vihjeen perusteella. Toisaalta kysymyksen oikea asettelu vaatii hiukan harjaantumista – ensi yrityksellä ei ehkä etsitty tieto löydy. Termipank-

kista saat vastauksen mm. seuraavanlaisiin kysymyksiin:

- Mitä erikielisiä vastineita on tietyllä termillä?
- Mikä on termin suositettavin synonyymi?
- Mikä on termiä vastaava määritelmä?
- Missä yhdyssanoissa tai sanaliitoissa termi esiintyy?
- Missä määritelmissä tai selitteissä esiintyy tietty sana, ja mikä on tällöin käsitettä vastaava termi?

Jollei termipankista löydy vastausta, voi Tekniikan sanastokeskuksen maksullinen termipalvelu auttaa.

Taulukko 1. Painettuja tai monistettuja sanastoja.

Sanaston nimi	Tekijä	Julkaisija, julkaisumuoto	Vuosi	Huomautuksia
Asuntorakentamisanasto – Ordlista för bostadsbyggande	Rakennustietosäätiö ja Tekniikan Sanastokeskus	Rakennustietosäätiö, YM:n tilaaman selvityksen loppuraportti, moniste	1991	Kielet: fi ja sv, sekä termit että määritelmät
Building and civil engineering terms, BS 6100	BSI, British Standards Institution	BSI, Suomessa: Suomen Standardisoimisliitto SFS	1984 – 1988	Julkaistu eri vuosina kymmeninä vihkoina, yhteensä noin 500 sivua
Building and civil engineering – Vocabulary, ISO 6707	ISO, International Organization for Standardization	ISO, Suomessa: Suomen Standardisoimisliitto SFS	1989 –	Useita vihkoja: general terms, categorical, contract terms
Byggböckens ord	Gunnar Dravnieks	AB Svensk Byggtjänst	1988	Ruotsinkielinen rakennustermien etymologinen sanasto
Ehdotus rakentamisen laatukäsitteistöksi	Rakennustietosäätiö ja Tekniikan sanastokeskus	Tekesin Rakentamisen laatu -tutkimusohjelmaan liittyvä selvitys, moniste	1991	Kielet: fi, (määritelmät) sv, en.
Färg- och lackteknisk ordlista, TNC 88	Tekniska nomenklaturcentralen	AB Svensk Byggtjänst	1988	Kielet: sv (määritelmät), en, fr, da, de, no, fi
Kiinteistönpidon perussanastoa	Suomen Rakennuttajaliitto ja Suomen Kiinteistöliitto	Suomen Rakennuttajaliitto ja Suomen Kiinteistöliitto, moniste	1996	Suomenkielinen, täydentää Kiinteistösanastoa TSK 4
Kiinteistösanasto, TSK 4	Tekniikan Sanastokeskus	Rakennuskirja Oy (Rakennustieto Oy)	1984	Kielet: fi (määritelmät), sv, en.
KIMI-sanasto	Suomen Kiinteistöliitto	Suomen Kiinteistöliitto	1994	KIMI, kiinteistötyön mittaaminen
Mitat ja toleranssit rakennusalalla	SAFA Asemakaava- ja standardisoimislaitos	RT-kortisto, <i>RT 001.10</i> , standardi SFS 2490	1971	Kielet: fi, (määritelmät) sv, en.
Moduulijärjestely, käsitteitä	Rakennustietosäätiö	RT-kortisto, <i>RT 038.963</i>	1972	Kielet: fi (määritelmät), sv, en.
Moduulijärjestely, käsitteitä, pohjoismainen	Rakennustietosäätiö	RT-kortisto, <i>RT 039.01</i> , standardi SFS 3501	1975	Kielet: fi (määritelmät), sv, no, da, en, fr.
Palotorjuntasnanasto, TSK 6	Tekniikan Sanastokeskus	Rakennuskirja Oy	1984	Kielet: fi (määritelmät), sv, en.
Porrassanasto	Rakennustietosäätiö	RT-kortisto, <i>RT 88-10129</i>	1981	Kielet: fi (määritelmät), sv, en.
Plan- och byggtermer 1989, TNC 89	Tekniska nomenklaturcentralen	Julkaisijan nykyinen nimi: <i>Terminologikum TNC</i>	1988	Kielet: sv (määritelmät), en, fr, de
Rakennusmaalaus, sanasto	Rakennustietosäätiö	RT-kortisto, <i>RT 29-10097</i> , standardi SFS 4574	1980	Kielet: fi (määritelmät), sv, en.
Rakennusmittaus-sanasto	Rakennustietosäätiö	RT-kortisto, <i>RT 02-10003</i>	1978	Kielet fi, sv, en, fr, de. Ei sisällä määritelmiä.

RAKENNUSALAN TERMIT

Sanaston nimi	Tekijä	Julkaisija, julkaisu-aikamuoto	Vuosi	Huomautuksia
Rakennuspuusepänteollisuuden sanasto	Rakennuspuusepänteollisuus, Tekniikan Sanastokeskus	RT-kortisto, <i>RT 40-10123</i>	1981	Kielet: fi sv, en, de, fr, ru. Määritelmien sijaan kuvitettu.
Rikosiilmoitussanasto, TSK 21	Tekniikan Sanastokeskus	Suomen vakuutusalan koulutus ja kustannus	1993	Kielet: fi (määritelmät), sv, no, da, en, de, fr.
Rikosiilmoitussanasto, TSK 5	Tekniikan Sanastokeskus	Rakennuskirja Oy (Rakennustieto Oy)	1984	Kielet: fi (määritelmät), sv, en. uusi laitos, ks. Rikosiilmoitussanasto TSK 21.
Teollisen talonrakennuksen sanasto	Tekniikan Sanastokeskus	Tekesin teollinen talonrakennus –hankkeeseen liittynyt selvitys, sisältyy teokseen <i>Asiakaslähtöinen teollinen rakentaminen</i>	1991	Suomenkielinen
Ympäristösana- sanasto, TSK 27	Tekniikan sanastokeskus	Gummerus	1998	Kielet: fi (määritelmät), sv, en, de, fr.

Taulukko 2. Terminfo-lehden rakennusalaan liittyviä minisanastoja. Luettelosta on jätetty pois elintarviketeollisuuden, maatalouden, urheilun yms. alojen minisanastot. Merkinnät svSE = ruotsin ruotsi, svFI = suomen ruotsi.

Sanaston aihealue	Laajuus ja sisältö	Kielet	Terminfo
EMU ja euro	37 yhtenäisvaluuttaan liittyvää termiä.	fi, sv, en, de, fr	1998:1
Energiaratkaisut	20 energiaan liittyvää termiä.	fi, sv, en, de	1993:2
Erikoismerkit	44 aakkosiin kuulumatonta erikoismerkkiä, kuten välimerkit, §, @, \$ jne.	fi, sv, en, de, fr, ru	1988:1
Erikoismerkit	78 erikoismerkkiä, sanaston 1988:1 uusittu ja laajennettu laitos.	fi, sv, da, is, no, en, de, fr, ru	1992:2
EU-nimistö	49 EU-termiä: EU-yhteisöistä direktiiviin.	fi, sv, en, ru	1997:3
EU-nimistön päivitys	8 tarkennettua termiä EU-nimistöön 1997:3.	fi, sv, en, ru	2000:4
Internet	44 internettermiä.	fi, sv, en	1997:2
Johtaminen	23 johtamiseen liittyvää termiä.	fi, sv, en, de	1988:3
Kierrätys	15 termiä kierrätyksestä.	fi, sv, no, en, de	1989:4
Kiinteistöliiketoiminta	19 kiinteistöliiketoimintaan liittyvää termiä.	fi, en	2001:2
Kompostit	23 kompostoitumiseen ja komposteihin liittyvää termiä.	fi, sv	1995:3
Korjausrakentaminen	8 keskeistä korjausrakentamisen termiä.	fi, sv, en	1991:4
Korjausrakentaminen, tarkennuksia	15 korjausrakentamisen täydentävää termiä minisanastoon 1991:4.	fi	1996:2
Korroosio	48 korroosio-termiä.	fi, sv, no, da, en, de, fr, es, ru	1996:4
Laatu	16 laatutermiä.	fi, sv, de, fr, ru	1994:5
Lakat	29 lakkatermiä.	fi, sv, en, de, fr.	1996:3
Lasi	38 lasitermiä.	fi, sv, no, da, en, de, fr	1996:1
Liike- ja tavaramerkit	5 keskeistä termiä liike-elämän merkeistä.	fi, sv, en, de, fr, es, it	1990:1
Liimapuu, kertopuu ja viilu	Termiharava-palsta: mainitut kolme termiä.	fi (sv, en, de)	2002:2
Maalit	19 maalitermiä.	fi, sv, en, de	1991:1
Maankäyttö- ja rakennuslaki	29 maankäyttö- ja rakennuslain termiä.	fi, svFI, sv, en, de	2000:3
Paperinkierrätys	25 termiä paperin kierrätyksestä, jätteistä, tähteistä jne.	fi, sv, en, de	1994:3
Rakennusten alat	12 suomen- ja ruotsinkielisen termin vertailu.	fi, svFI, svSE, en, fr, de	1988:4
Sisäkatot	9 kattoihin liittyvää termiä.	fi, sv, en, de, fr	1991:3

Sanaston aihealue	Laajuus ja sisältö	Kielet	Terminfo
Teollinen tuotanto	6 termiä teollisesta tuotannosta, kuten massa-tuotanto, sarjatuoantto jne.	fi, sv, en, de, fr	1989:2
Teräs ja valurauta	43 teräkseen ja rautaan liittyvää termiä.	fi, sv, en, de, fr, ru	1995:1
Tietokonevirukset	17 virustermiä.	fi, sv, en, de, ru	1995:2
Tilastokuviot	22 tilastokuviota, kuten pylväitä, parvia, piirakoita jne.	fi, sv, en, de	1997:4
Tulityöt	10 tulityötermiä.	fi, sv, en	1997:1
Turvatyyny	19 autojen turvatyynytermiä.	fi, sv, en, de	1999:3
Työsuuhdeauto	10 työsuuhdeautoon ja autoetuun liittyvää termiä.	fi, sv, en	1988:2
Ydinjätteet	34 ydinjätteisiin liittyvää termiä.	fi, sv, en, de, fr	1999:2
Ympäristö- ja kierrätysmerkit	9 termiä ympäristömerkistä uusiotuotteeseen.	fi, sv, en, de.	1995:4
Öljyt	20 öljyn ja sen johdannaisiin liittyvää termiä.	fi, sv, no, en, de, fr.	1993:6

Taulukko 3. Sanastotietokantoja.

Sanaston nimi	Tekijä	Julkaisija, julkaisumuoto	Huomautuksia
Eurodicautom	EU:n komissio	EU:n komission käännös-toimiston tietokanta europa.eu.int/eurodicautom	EU:n säännösten kaikki kielet: da, nl, en, fi, fr, de, el, it, la, pt, es, sv
Kiinteistöliiketoiminnan ternejä	RAKLI ja Tekniikan sanastokeskus	www.rakli.fi/tietopankki/Sanasto.pdf	Kielet: fi, en.
Talo 90-nimikkeistö	Talo 90 -ryhmä ja Rakennustietosäätiö	www.rts.fi	Talo 90 -yleiseloste, Building 90 The Finnish building classification system (en) ja Casa 90, Classificazione Relazione Generale (it).
TEPA-termipankki	Tekniikan sanastokeskus ja TKK:n kirjasto	tietokanta www.tsk.fi	toistaiseksi maksuton
TSK:n maksullinen termipalvelu	Tekniikan sanastokeskus	termipalvelu@tsk.fi puhelin: (09) 608 876 faksi (09) 608 859	maksullinen muille kuin jäsenille

VIITTEET

- [1] Suomen kielen perussanakirja, myös CD-laitoksena nimellä CD-perussanakirja, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Oy Edita Ab, 1996.
- [2] Kielten nimien lyhenteet noudattavat standardia SFS-ISO 639 Kielten nimien tunnukset. Lyhenteet kirjoitetaan pienaakkosin: la latina, fi suomi, sv ruotsi, no norja jne. Suomenruotsi merkitään svFI, ameri-kanenglanti enUS ja kanadanranska frCA lisäämällä kielen tunnukseen kaksimerkkinen maatunnus.
- [3] Ks. esim.: Asuntorakentamissanasto – Ordlista för bostadsbyggande, Rakennustietosäätiö ja Tekniikan sanastokeskus 1991. Ei julkaistu myyntituotteena.
- [4] Kuvien lähde: Asuntorakentamissanasto.
- [5] Kuvan lähde: Ehdotus rakentamisen laatu-käsitteistöksi, Rakennustietosäätiö ja Tekniikan sanastokeskus 1991.
- [6] Tekniikan sanastokeskus: TSK 27 – Ympäristösanasto; Gummerus 1998
- [7] Olli Nykänen: Sanastoprojektin kustannukset kuriin, Terminfo 1993:1.
- [8] Tekniikan sanastokeskus: TSK 19 – Matkaviestinsanasto, Puhelinlaitosten Liitto ry ja Tele 1992, uusittu laitos TSK 29 – Matkaviestinsanasto, Finnet Focus 2001.
- [9] Terminfo, Tekniikan sanastokeskuksen tiedotuslehti, ilmestyy neljästi vuodessa, kustantaja Stellatum Oy. Internet-osoitteessa www.tsk.fi on mm. Terminfon artikkelitivistelmiä.
- [10] Terminologicentrum TNC on parisen vuotta vararikon tehneen Tekniška nomenklatur-centralenin toiminnan jatkaja ja myös TNC-sanastosarjan julkaisija.
- [11] Internetosoitteessa europa.eu.int/eurodicutom